

Ladislav Bognar
Snježana Kragulj

KVALITETA NASTAVE NA FAKULTETU

Sažetak: U radu se daje uvid u kvalitetu nastave na fakultetu. Uočava se da su studenti nezadovoljni nastavom u učionicama u kojima se izvodi uglavnom frontalna predavačka nastava. Autori uz objašnjavanje stanja, nude i prijedloge za realizaciju nastave koja bi studentima¹ bila zanimljiva i uključivala i same studente u njezinu realizaciju. Studentski komentari na nastavu prikupljeni su analizom natpisa na zidovima učionica i studentskom anketom provedenom u akademskoj 2009./2010. godini. Uočeno je da se natpisi na zidu javljaju kao reakcija na nekvalitetnu predavačku nastavu jer se i javljaju u učionicama namijenjenim takvoj nastavi. Autori smatraju da frontalna nastava sama po sebi ne mora biti loša, ali je to didaktički zapušteno područje. Savjeti autora o uspješnijoj i kvalitetnijoj nastavi na fakultetu zato su usmjereni upravo tom vidu nastave i koncentrirani su na odgovore triju temeljnih pitanja koja su studenti označili u anketi kao bitne za kvalitetu nastave: Kako usmeno izlaganje učiniti zanimljivim?, Kako aktivirati studente za vrijeme izlaganja? i Kako uspostaviti ugodno ozračje u nastavi?

Ključne riječi: nastava na fakultetu, kvalitetna nastava, usmeno izlaganje, zanimljivost, aktivnost, ozračje.

Uvod

Kvalitetom nastave na fakultetu malo tko se bavi. Do sada je bilo normalno da na fakultetima nastavu izvode profesori koji uopće nemaju pedagoško, psihološko i, što je posebno važno, didaktičko obrazovanje. Tek posljednjih godina počelo se s pedagoškom edukacijom asistenata što će, nadamo se, tek dugoročno dovesti do promjena. No posebno je bitno kakva je nastava na fakultetima koji osposobljavaju buduće nastavnike. Poznato je da na buduće nastavnike više utječe način izvođenja nastave nego različite teorijske postavke kao što su: nabranja načela, metoda, postupaka. Nastavnici u svojoj praksi više oponašaju svoje učitelje, nastavnike i profesore, nego što primjenjuju didaktičko znanje koje su stekli na fakultetu. Zato smo kao didaktičari odlučili na više načina analizirati nastavu na fakultetima koji osposobljavaju buduće učitelje, nastavnike i profesore, a u sklopu projekta "Razvoj stvaralaštva u cjeloživotnoj edukaciji učitelja", u suradnji s profesorima i studentima pokrenuli niz inicijativa za mijenjanje nastave na fakultetu. U ovom istraživanju analizirali smo jedan od malo neobičnih pokazatelja kvalitete nastave: pisanje studenata po zidovima učionica. Osim

¹ Kada autori spominju studente, pri tome misle i na pripadnike muškog i na pripadnike ženskog spola; isto kao i kada govore o profesorima, tada pod istim pojmom podrazumijevaju osobe obaju spolova.

toga, koristili smo se pismenim komentarima studentske ankete o ocjenjivanju profesora koja se svake provodi na osječkom Sveučilištu.

Metodologija

Ulazeći u različite učionice, uočili smo u nekima vrlo brojne natpise na zidovima, klupama, rubovima prozora. Natpise smo snimili kvalitetnim digitalnim fotoaparatom tako da se mogu povećati na računalu i eventualno pročitati. Svi natpisi ipak nisu bili čitljivi, ali oni koji jesu, prepisani su na posebnu listu, a zatim razvrstani u određene kategorije. Budući da ovi natpisi imaju i svoju vizualnu dimenziju, a pored teksta ima i crteža, odlučili smo se za dva medija. U ovoj tekstualnoj analizi prikazat ćemo vrste poruka i njihovo značenje te koliko su one odraz kvalitete nastave na kojoj su nastajale. Na prezentaciji

http://www.ladislav-bognar.net/drupal/files/Natpisi%20na%20zidu_0.pdf) vidljivo je gdje se nalaze poruke i kako izgledaju, kao što su crteži.

Kako bismo mogli bolje interpretirati pisane poruke sa zidova učionica, koristit ćemo se i pisanim komentarima studentske ankete za vrednovanje profesora koji govore o kvaliteti nastave na fakultetu. Na temelju njihovih komentara, pokušat ćemo izdvojiti koje karakteristike nastave studenti smatraju bitnim za njenu kvalitetu. Odnosno, izdvojiti ćemo karakteristike kvalitetne od loše nastave prema mišljenju naših studenata, budućih nastavnika.

Naš cilj je analizirati uzroke ovako brojnih natpisa na zidovima učionica te istražiti koliko su oni povezani s kvalitetom nastave. Postavili smo sljedeća istraživačka pitanja:

1. Koje se vrste poruka nalaze na zidovima?
2. Što se može iščitati iz ovih poruka o kvaliteti nastave na fakultetu?
3. Koje karakteristike nastavu čine kvalitetnom prema mišljenju studenata?
4. Kako učiniti pomake prema kvalitetnijoj nastavi na fakultetu?

Rezultati i interpretacija²

Prvu grupu natpisa čine **imena studenata**, bilo da se radi o nekim ljubavnim porukama kao: *Anja & Tomo*, *Ana & Branko*, ili su neki samo zabilježili svoje prisustvovanje: *Hrca je bio ovdje 10.1.06.* *Iva*, *Maja*, *Božena* i *Iskra* su nacrtale otvorenu knjigu i u nju upisale svoja imena. Neki su na ta

² Iako neki natpisi nisu pristojni i ne dolikuje da se objavljuju u časopisima, mi smo se odlučili napisati ih u originalu da se vidi što pišu budućni nastavnici na nastavi na kojoj se pripremaju za ovo plemenito zvanje.

imena dodali različite **rugalice**. Na rečenicu *Maja i Mateja su bile ovdje* netko je dopisao *Bičulje*, na imena *Dada & Tomy* dodano je = *Klošarke by Sjenjak*. Ima tu i uvredljivih izjava kao *Slaven je kreten*, ali i više-manje (ne)uspjelih stihova: *Franja nema pišu, a Perki se njišu* ili *Tamo gdje vječno sunce sja, tamo je Marko iz Prilepka*. Pisanje imena po zidovima moglo bi se shvatiti kao reakcija na nastavu u kojoj su studenti anonimni sudionici mase u kojoj se gubi njihov identitet. Rugalice pak govore da postoji i jedan pomalo zloradi odnos s drugim studentima što je blaži oblik destrukcije koja se javlja u situaciji gdje je mnogo pojedinaca zgurano na malom prostoru, što je slučaj u ovim učionicama.

Najveći broj natpisa odnosi se na ono što upravo uče na nastavi, a možda su i natuknice koje mogu poslužiti pri pisanju ispita pa ćemo ih nazvati **šalabahteri**. Najviše ih je iz gramatike; kako hrvatske, tako engleske i njemačke. To su različite deklinacije i konjugacije, nastavci za pojedine jezične oblike i sl. Govori se o teorijama o postanku čakavizama, teoriji o derivaciji. Tu su, zatim, brojne natuknice o pojedinim povijesnim datumima i osobama kao *Vrančić Venecija 1595.*, ili izjave nekih povijesnih ličnosti "*Ljubimo milu svoju narodnost i ljubimo sladki svoj narodni jezik*". Imamo i neke kineziološke pojmove: *Osnovni položaj kretne strukture. Biološke promjene u rastu i razvoju*. Neki su pojmovi definirani na zidu: *Medijacija – posredovanje, Empatija – suosjećanje s nekim, Kreativno komuniciranje – ističemo pozitivne aspekte. Očekujemo dobre rezultate. Izbjegavamo preuranjene procjene*. Detaljno je navedeno što otežava komunikaciju: *upadanje u riječ, neslušanje, okrivljavanje, prigovaranje, kritiziranje, prijetnja, potkupljivanje, kažnjavanje*. Nabrojena su i različita načela, sredstva, metode i sl. Iz ovih natuknica možemo zaključiti da se radi o nastavi različitih predmeta.

Dio natpisa svrstali smo pod "**mudre izreke**". Ne znamo koliko su one u vezi s nastavom i kako su nastale, ali evo nekih: *Knjigom protiv motike!! Bolji okus života. Stvarnost je muzika uzrokovana manjkom alkohola*. Sljedeća studentica očito ima problema s probavom (ili s linijom): *U meni vrišti jedna mršava ženskica koja hoće izaći. Obično mogu ušutkati kučku keksima*. Imamo tu i nekoliko vjerskih tema od kojih izdvajamo: *Od Adama i Eve iz petnih žila u vijeke vjekova*. Neki pokazuju svoje znanje engleskog jezika: *I believe I can fly. Don't worry, be crazy. Run to the hills*. Drugi su dopisali: *But don't run to fast. Run through jungle*.

Za naše istraživanje ipak posebno značenje imaju **komentari na nastavu**. Zanimljivo je da nema ni jednog pozitivnog. Najprije imamo nešto o fakultetu: *Ovaj faks je sranje*. Drugi piše velikim slovima: *OVAJ FAKS JE UŽAS!* A onda drugi dopisuju svoje slaganje: *U pravu si! Slažem se. Tako je!* Tu je i reakcija na određeni predmet određenog datuma: *Za popizdit! 13.10.2007. estetika*, a drugi dodaju datume kad je bilo isto tako (*10.12.2008.; 18.04.2010.*). Slijedi niz uzdaha, jauka, uzvika i kratkih komentara na nastavu: *Jooj, Ajme je dosadno! O happy day! BLA BLA BLA; Hoću kućiiii! Ja ću*

poludit! SHOOT ME!!! NEĆU VIŠE!!! 25.01.2010. Treba mi nešto jače od sna da me uspava na tisuću godina.... Očito je da nastava koja se izvodi za buduće nastavnike baš ne izaziva oduševljenje. Tu su i **komentari na ispите**: *Bože pomozі da dobijemo 2 iz teorije jezika. Zabilježeni su i padovi: 13.1.2010. pala 3 puta morfologiju! A netko dodaje komentar: Svaka čast. I Andrea nije dobro prošla: Andrea dobila nedovoljan! 24.05.2010.*

I samo **pisanje po zidu** dobilo je svoje komentare: *Ja imam novu olovku, piše netko, a drugi dodaju: Bravo za tebe. Ja imam novi šalabahter. Tu je i poznati i već pomalo otrcani grafit: Jebeš zid na kojem ništa ne piše. Netko je ovakvom zidu dao i ime: Zid plača. Neki se kao ljute što se piše po zidovima pa i oni pišu, ali prijekorno: Kako vam se da pisati. Nemojte pisat po zidu.*

Iz upisanih je datuma vidljivo da su natpisi nastajali tijekom pet godina, od 2005. do 2010. Budući da se učionice nisu ličile u tom razdoblju, jasno je da su se natpisi akumulirali tijekom ovih godina. Navedeni se natpisi na zidovima ne javljaju u svim učionicama, nego uglavnom u onima gdje su klupe postavljene za frontalnu nastavu, a najbrojniji su u dvjema amfiteaterskim učionicama. Prvi su natpisi pisani olovkom i to je slabije čitljivo. Preko toga je pisano kemijskim olovkama što je vidljivije, a noviji natpisi pisani su flomasterima. Kao da poruke postaju sve veće i upozorenja sve glasnija. Osim tekstova, tu se nalaze i crteži ljudi i životinja koji su obično dodatak tekstu ili dio teksta, ali neki su samostalni. Sve ovo vidljivo je na prezentaciji http://www.ladislav-bognar.net/drupal/files/Natpisi%20na%20zidu_0.pdf.

Jasno je da su ovi natpisi rezultat nastave koja je dosadna, na kojoj su studenti pasivni pa svoju aktivnost iskazuju destruktivno. To se svakako ne odnosi na svu nastavu, ali možemo zaključiti da je dio nastave loš i neprimjeren budućim nastavnicima. S druge strane, iz ovih natpisa možemo ponešto zaključiti i o kulturi naših studenata budućih nastavnika. Već je samo pisanje po zidovima ružan običaj, a psovke i ružne riječi kojima se služe pokazuju kakav je rječnik budućih intelektualaca. Sve ovo aktualizira i pitanje odgoja na fakultetima, o čemu se rijetko razgovora, ali se prešutno prihvaća stav da to nije posao fakulteta.

Iz ankete koja je provedena među studentima, u kojoj se vrednuje rad profesora, većina profesora ocijenjena je vrlo pozitivno i studenti se prvenstveno pohvalno izražavaju o načinima izvođenja njihove nastave. Sve njihove izjave možemo svrstati u tri skupine – zanimljivost nastave, aktivnost studenata na nastavi i ugodna klima. (Tablica 1)

Zanimljivost	Aktivnost	Klima
Svi seminari su jako zanimljivi. Profesor je kreativan i zanimljiv. Predavanja su joj izuzetno zanimljiva.	Uvijek nasmije studente i voli s njima raditi. Potiče studente na suradnju i komunikaciju. Potiče studente na aktivnost.	Na njegova predavanja odlazim s radošću. Možemo se opustiti i sudjelovati na skroz drugačijem predavanju nego što su ostala.

Izlaže na vrlo zanimljiv način. Na zanimljiv način pristupa svakom predavanju. Predavanja drugačija od svih ostalih. Zanimljivo je i tri sata brzo prođu.	Potiče aktivnost na satu. Uvijek otvoren za razgovor.	Nikad nije dosadno pod njegovim satom. Ugodna komunikacija.
--	--	--

Tablica 1: Karakteristike dobre nastave prema mišljenju studenata

Studenti pohvaljuju profesore čija je nastava zanimljiva i atraktivna, koji aktiviraju studente i čija se nastava ne svodi na čitanje s prezentacije: "Profesorica se trudi objasniti nam sve na pristupačan način. Za to se služi mnogim primjerima i filmovima koji nam uvelike pomažu u shvaćanju gradiva.", "Profesor izlaže na vrlo zanimljiv način. Potiče studente na aktivnost.", "Na zanimljiv način pristupa svakom predavanju.", "Veoma dobar profesor uvijek otvoren za razgovor predaje na osnovu iskustva što iznimno cijenim.", "Daje korisne savjete koji zaista pomažu u praksi.", "Na njegova predavanja odlazim s radošću iako su u ranim jutarnjim satima."

Međutim, postoji i niz kritika koje govore i o lošoj kvaliteti nastave. Te kritike odnose se na nezanimljivost nastave, pretjerano korištenje prezentacija i neugodnu klimu koja se svodi na dosadu. (Tablica 2)

Zanimljivost	Prezentacije	Klima
Dosta je suhoparno i nezanimljivo predavanje. Prilično suhoparna predavanja. Pomalo je dosadno. Ponekad je profesorica dosadna. Vrlo je nerazumljiva i nezanimljiva studentima. Predavanja su joj nezanimljiva totalno. Predavanja su suhoparna.	Preduge prezentacije. Previše teksta u prezentacijama. Zamjeram suhoparno čitanje s prezentacije. Ne potiče me na aktivnost.	Dosadnooo. Predmet je jako dosadan. Jako mi je teško odlaziti na njezina predavanja za koja se par dana psihički pripremam. Profesorica izlaže jednoličnim tonom, katastrofa i ne kuži da je naporna.

Tablica 2: Karakteristike loše nastave po mišljenju studenata

Budući da se radi o studentima koji, između ostaloga, stječu i pedagoško obrazovanje, normalno je da oni uspoređuju nastavu svojih profesora s onim što uče u pedagogiji i didaktici te da su tim više kritični prema nastavi koja s tim nije u skladu: "Nedostatak pedagoških uz kombinaciju zastarjelih didaktičkih poimanja čini ovaj predmet mučnim i napornim za većinu studenata.", kaže u anketi jedna od studentica.

Rasprava

Postoji dosta rašireno shvaćanje kako sve ono što učimo studente o uspješnoj i kvalitetnoj nastavi isključivo vrijedi za učenike osnovne i srednje škole, ali ne i za fakultete. Misli se da za njih to ne vrijedi jer se radi o odraslim osobama koje mogu satima mirno sjediti i slušati. Danas znamo da to nije tako i da za učenje odraslih ljudi vrijede slične zakonitosti kao i za učenike, tvrde Carter, M./Curtis, D., (1994. str. 1.) U intervjuu koji smo proveli sa studentima Učiteljskog fakulteta, vidljivo je da studenti upravo na to ukazuju: "*Svi gledamo u jednog profesora, jedan iza drugoga, nema motivacije*", "*Sat nam je dosadan jer je dosadan! Slušanje i samo slušanje*". Premalo je prakse: "*Uvijek ima literature za teoriju, ali za praksu ne*". Naime, studenti smatraju da bi nastava na fakultetu trebala većim dijelom biti kreativnija, a manjim dijelom predavačka i usmjerena na učenje pukih činjenica (Kragulj, S./Somolanji, I. 2009., str. 73.) Zato je danas ozbiljan zadatak da se podigne kvaliteta nastave na fakultetima, a to ima posebno značenje upravo za fakultete koji educiraju buduće nastavnike.

Kad je riječ o kvaliteti nastave, onda bi se pojednostavljeno moglo reći da treba udovoljavati sve didaktičke zahtjeve ili, kako to kažu Kiper, H./Mischke, W.: "*Kvaliteta nastave sastoji se od kvalitete procesa i kvalitete proizvoda, dakle od pojedinačno postignutih ciljeva, razvijenih postignuća učenika i više ili manje uspješnog korištenja vremena*". (2008., str. 79.). Meyer, H. (2005.) u svojoj knjizi "*Što je dobra nastava*" govori o deset obilježja dobre nastave među koje ubraja:

- jasno strukturiranje
- visok udio stvarnog učenja
- poticajno ozračje
- jasnoću sadržaja
- uspostavljanje smisla komunikacijom
- raznolikost metoda
- individualno poticanje
- inteligentno vježbanje
- transparentnost očekivanih postignuća i
- pripremljenu okolinu (str. 23. – 126.).

Mi se u ovom tekstu ne možemo tako detaljno baviti ovom problematikom, a nije ni potrebno jer postoji obilje literature o tome, a mnogi vrijedni naslovi su i prevedeni na hrvatski i svima su dostupni.

Iz navedenih ćemo se razloga pozabaviti samo pokazateljima koje smo dobili u našem istraživanju. Činjenica da su se brojni natpisi na zidovima pojavili upravo u učionicama gdje se izvodi frontalna, predavačka nastava, ukazuje na potrebu odgovoriti na pitanje – frontalni oblik nastave, da ili ne? Niz godina kritizirana je frontalna nastava kao zastarjeli oblik usmjeren na

nastavnika, a ne na učenika i studenta, koje uglavnom ostavlja pasivnim. Pokazalo se da je učinak predavačke nastave oko 10-20% (Carter, M./Curtis, D., 1994., str. 36.) pa je dobrim dijelom gubljenje vremena i za profesore i za studente. Međutim, frontalna, i njen najrašireniji vid predavačka nastava, tvrdokorno se zadržala, a posebno na sveučilištu na kojemu je to ozakonjeni oblik nastave (predavanja, vježbe, seminari). Danas ne postoji ni jedan ozbiljni didaktičar koji bi negirao potrebu frontalnog oblika nastave. Tako Meyer, H. (2002.) kaže: "*Frontalna nastava ne mora sama po sebi biti loša, kao što ni grupna nastava ili slobodni rad nisu sami po sebi nešto dobro. Naprotiv: dobro izvedena frontalna nastava važna je, ako ne i najvažnija pretpostavka za daljnji razvitak kulture učenja uopće.*" Ali prema njegovom mišljenju došlo je "*do zakržljavanja metodičke kulture frontalne nastave što bi hitno trebalo ispraviti*" (str. 88.). Frontalna nastava je i gledanje filma, i panel-diskusija, i razgovor s gostom, i debata. To je i pedagoška radionica jer se nastava izvodi zajedno sa svim studentima, a sve su to vrlo važni i vrlo efikasni oblici. No glavni je problem zapravo predavačka nastava, iako bi pravilniji naziv bio usmeno izlaganje, koja se često realizira za velike skupine studenata (ponekad i preko 100) i zato ćemo se upravo zadržati na toj nastavi.

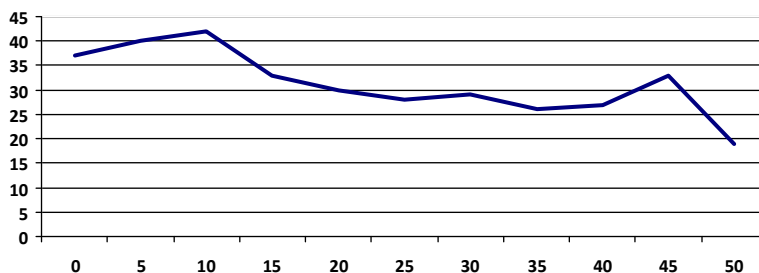
Apel, H. J. (2003.) kaže da "*u potrazi za obilježjima dobrih predavanja koja potiču mišljenje i interese treba najprije poći od mišljenja studenata*" (str. 57.) što ćemo i mi ovom prilikom učiniti. Studenti govore uglavnom o tri aspekta dobrog/lošeg izlaganja: zanimljivost/suhoparnost, aktivnost/pasivnost studenata i ugodno/neugodno ozračje. Kod loših izlaganja još navode pretjeranu i neadekvatnu upotrebu prezentacija.

Naše prvo pitanje je: **Kako usmeno izlaganje učiniti zanimljivim?**
Evo nekoliko sugestija:

1. Važno je da profesor voli svoj predmet i ne prepričava druge, nego da iznosi svoje viđenje problema o kojemu govori. Izlaganje trebamo držati samo o onim temama o kojima imamo nešto reći i koje su dio našeg sustava vrijednosti (vidi: Winkler, M./Commichau, A. 2008., str. 63.).
2. Na početku treba uspostaviti komunikaciju sa studentima. To se može pozdravom, kraćim razgovorom u kojemu im treba dati do znanja da se radujemo što smo opet s njima i što ćemo se zajednički baviti zanimljivom temom. To može biti i neka kraća aktivnost koju će pripremiti studenti, ali može biti i glazba, priča, film. Važno je da nije uvijek na isti način jer često ponavljanje prelazi u dosadu.
3. Studente treba zainteresirati za temu. To se može tako da naglasimo važnost za praksu i njihovo buduće zanimanje, navedemo neki problem iz našeg iskustva ili postavimo dilemu koju ćemo zajednički pokušati riješiti za vrijeme izlaganja. Kako bi izlaganje bilo u skladu s interesima studenata, dobro je studente zamoliti da postave pitanja. Pitanja mogu

napisati na papiriće koji zatim kruže od jednog do drugog i svatko dodaje kvačicu na pitanje koje i njega/nju zanima. Tako se dobiju "naj-pitanja" koja većinu zanimaju pa profesor može izlaganje prilagoditi tim pitanjima, a može posebno vrijeme izdvojiti za odgovore na ta pitanja. U literaturi su opisane različite mogućnosti postupanja sa studentskim pitanjima.

4. Na početku izlaganja dobro je studentima dati uvid u cjelinu. To može biti napisan kraći sadržaj na ploči, flipchartu ili nekom drugom vidnom mjestu, a dobro dođe i profesoru kao tzv. "crvena nit" kojom će se voditi da ne skrene s teme i da realizira što je planirano.
5. Izlaganje treba podijeliti na nekoliko dijelova tako da usmeno izlaganje u jednom bloku ne prelazi više od 15-20 minuta. To je potrebno zato jer pažnja studenata i mogućnost praćenja izlaganja postupno opada (Grafikon 1). Zapravo se događa to da nakon deset minuta misli slušatelja negdje nakratko odlutaju, a zatim su sve kraća razdoblja koncentriranosti na izlaganje i sve duža razdoblja odsutnosti. Zato je dobro da u vrijeme kad nastupa prva kriza ubacimo tzv. okidače (vidi detaljnije Winkler,M./Commichau, 2008., str. 168.) koji bi produžili vrijeme koncentriranosti na izlaganje. To mogu biti kraće rasprave u paru, igre, dramatizacije i sl.

Grafikon 1: Opadanje pozornosti za vrijeme 50 min. predavanja (Apel,2003., str.81.)

6. Izlaganje može biti prekinuto humorističnom³ izjavom, primjerom, vicem i sl. koje će biti u službi teme koja se izlaže, a koja će potaknuti studente na pozornost i dati im privid odmora nakon kojega će se njihova koncentracija na izlaganje povećati.
7. Sam govor je posebno važan i treba biti jasan i razumljiv, ali ne preglasan niti jednoličan. Dobro je praviti kraće stanke kako bi slušatelji imali vremena razmisliti o onome što slušaju. Govor treba biti popraćen emocijama koje slušatelje nikad ne ostavljaju ravnodušnim. Bitan je i

³"U školi, humor unaprijeđuje učenje, potiče kreativnost, fleksibilno mišljenje, zanimanje i pažnju, osigurava naklonost vršnjaka i nastavnika." (Krnjajić, 2006., str. 203.)

- govor tijela, geste i mimika koji mogu pojačati doživljaj izlaganja, ali ga mogu i ometati ako su neadekvatni.
8. Izlaganje se može popratiti prezentacijom, filmom, grafoskopom, razvojnim crtežom, ali pri tome treba brinuti da se ne pretjeruje i da to ne ometa nego samo nadopunjuje izlaganje. Ako profesor u polumraku čita tekst s prezentacije, to je daleko lošije nego da samo govori i ima prisran kontakt sa slušateljima.
 9. Izlaganje ne bi trebalo trajati svih 90 minuta. Kažu da se o svemu može govoriti, ali ne duže od 60 minuta. Ostalo vrijeme treba koristiti za aktivnosti prije i poslije izlaganja. Dobro je ako smo izlaganje završili, a studenti još imaju interes za temu te živo raspravljaju ili postavljaju pitanja. Loše je ako interes više ne postoji, a profesor i dalje drži izlaganje.
 10. Kraj sata treba uvijek posebno osmisliti. Tu možemo riješiti problem koji smo postavili na početku, možemo pročitati drugi dio priče koju smo prekinuli kod problema vezanog uz temu izlaganja, možemo pročitati neku pjesmu ili neke studentske radove. Svakako na kraju predložimo i kratku evaluaciju kojom će studenti iskazati kako su zadovoljni izlaganjem. Time pokazujemo studentima da nam je stalo do njihovog mišljenja, ali i mi imamo pokazatelje koliko smo uspjeli u našim nastojanjima da održimo kvalitetnu nastavu. Postupke možete vidjeti na <http://kreativnost.pedagogija.net/mod/resource/view.php?id=8> u tekstu "Poticanje kreativnosti studenata".
 11. Profesor treba dočekati studente u učionici u kojoj je sve pripremljeno za izlaganje. U tome mu mogu pomoći i studenti demonstratori i dežurni studenti. Isto tako profesor i studenti suradnici trebaju ostati dok svi studenti napuste učionicu kako bi bili na raspolaganju za individualne kontakte i pozdravili studente pri odlasku.

Drugo pitanje na koje ukazuju studenti je: **Kako aktivirati studente za vrijeme izlaganja?** Profesor Vladimir Mužić u svojim je izlaganjima upozoravao buduće pedagoge da mi nikoga ništa ne možemo naučiti jer svatko može nešto naučiti jedino sam svojom aktivnošću. I zaista, bez aktivnosti studenata nema uspješne nastave. Ovo je pitanje za tradicionalnu, predavačku nastavu besmisleno jer na toj nastavi jedino može biti aktivan profesor, a uloga studenata je mirno slušati i gledati. Dobro organizirano usmeno izlaganje bit će oslonjeno na aktivnost studenata. Pri tome treba izbjegavati pseudoaktivnosti, kao što su: vođenje zabilježki, diktiranje, prepisivanje s ploče ili grafoskopa. Tu pripadaju i izlaganja ili čitanje referata koje izvode studenti jer je većina studenata pri tome pasivna i takva nastava je još manje uspješna od profesorova izlaganja. Evo nekih ideja:

1. Aktivnosti u paru moguće je prakticirati bez obzira na veličinu grupe. Najbolje je odmah na početku zamoliti studente da svatko nađe para. Prva njihova aktivnost može biti da se predstave jedno drugome, npr. izmišljenim imenom i zanimanjem. Izlaganje treba voditi tako da nakon svake cjeline parovi dobiju određeni zadatak koji je povezan s izlaganjem.
2. "Sokratove grupe" je postupak u kojemu se studenti dijele u trojke. Negdje u sredini izlaganja dolazi se do problema koji trebaju riješiti "Sokratove grupe" tako da izađu iz učionice i prošeću 15 minuta (po mogućnosti u prirodi kao što je Sokrat razgovarao sa svojim studentima) raspravljajući o problemu koji su dobili. Pri povratku kratko izvještavaju o rješenjima do kojih su došli ili rješenja prilažu pismeno.
3. U određenoj etapi izlaganja studente možemo zamoliti da izraze svoj stav o nekom problemu o kojemu se govori tako da se grupiraju u različite dijelove učionice. Svaka grupa treba argumentirati svoj stav i objasniti ga ostalima. Studenti pod snagom argumenata mogu mijenjati grupe.
4. Velike su mogućnosti da studente u određenome dijelu izlaganja angažiramo individualnim aktivnostima kao što je rješavanje nekog zadatka, pisanje haiku-pjesme, slikanje svog doživljaja itd. Svoje individualne uratke mogu podijeliti sa svojim parom ili par sa susjednim parom.
5. Posebno je dobro da se studenti angažiraju na određenim kreativnim aktivnostima uz korištenje kreativnih postupaka kao što su oluja ideja, kartice slučajnih pojmova, provokacije, pet univerzalnih pitanja i sl. (detaljnije na <http://kreativnost.pedagogija.net/mod/resource/view.php?id=8> u tekstu "Poticanje kreativnosti studenata" te u knjizi Dagmara Sitne "Metode aktivnog učenja", koja pored navedenih, navodi još i neke u literaturi manje prisutne metode kao što su: grudanje, studij slučaja, akvarij, kotač, "buzz groups" i sl.)
6. Aktivnosti koje dajemo studentima moraju biti vremenski dimenzionirane kako bi se mogle produktivno uklopiti u samo izlaganje. Pri tome možemo koristiti određene markere kojima ćemo davati znak da je vrijeme isteklo. To može biti znak "time out" ili neki drugi vizualni znak, to može biti neko zvonce ili mali gong.

Treći problem koji ističu studenti je: **Kako uspostaviti ugodno ozračje u nastavi?** Kada govorimo o klimi u nastavi, možemo razlikovati socijalnu i emocionalnu klimu. Socijalna klima rezultat je odnosa koji mogu biti autoritarni, indiferentni i demokratski. Demokratski odnos najpovoljniji je za nastavu, a karakterizira ga otvorena dvosmjerna komunikacija između profesora i studenata kao i među studentima, gdje je nastava zajednička

aktivnost profesora i studenata. Emocionalna klima može biti ugodna ili neugodna. Neugodnu klimu karakterizira strah i dosada. Naši studenti se uglavnom žale na dosadu. Najbolja prevencija dosade je produktivna i kreativna aktivnost studenata.

Kada govorimo o ugodnom/neugodnom ozračju, valja napomenuti važnost humora u nastavi⁴ "*Humor je često identificiran kao nastavna tehnika za razvoj pozitivnog okruženja za učenje.*" (Kher, Molstad, Donahue, 1999., str. 1.), no valja razmišljati i o intenzitetu i kvaliteti njegove primjene u nastavnom procesu. Humor često može raspršiti napete situacije u razredu i na taj način stvoriti klimu ugodniju za učenje (Kher, Molstad, Donahue, 1999.) Nastavnici s orijentacijom na humor imaju razvijenije sposobnosti prenošenja duhovitih poruka, češće uključuju humor u nastavni proces i imaju širi asortiman duhovitog ponašanja. (Frymier i Wanzer, 1998.)

Razredna se klima uvijek ogleda u potrebama onih koji su sudionici nastavnog procesa. Budući da je ovdje riječ o neugodnoj klimi, smatramo da se ona javlja uslijed nezadovoljavanja potreba studenata. Naime, velike amfiteatarske učionice s velikim brojem studenata, višeminutnim izlaganjima (90 minuta), ugrožavaju, prije svega, primarne biološke potrebe (potreba za čistim zrakom, kretanjem, hranom, pićem), socijalne potrebe (potreba za suradnjom i razmjenom iskustava s vršnjacima), u frontalnoj predavačkoj nastavi u velikim grupama smanjena je mogućnost osobne afirmacije i samoaktualizacije jer su studenti anonimni sudionici mase.

Za uspostavu pozitivnog razrednog ugođaja, Kyriacou, C. (1995., str. 85.) navodi rezultate istraživanja s profesorima koji održavaju nastavu budućim učiteljima. Rezultati pokazuju da su bolji ugođaj ostvarivali profesori koji su:

- samouvjereniji, srdačniji i ljubazniji
- profesionalniji
- poticajniji
- pokretljiviji
- više gledaju učenike u oči
- češće se služe humorom
- imaju jasnije propisana pravila
- znaju se bolje nametnuti i osobno i svojim autoritetom.

Profesori koji vole i poštuju svoje studente, koji sustavno potiču njihov osjećaj vlastite vrijednosti i samopoštovanja, naći će među studentima vjerne suradnike i prijatelje s kojima će moći realizirati nastavu u kojoj će vladati ozračje u kojemu se svi dobro osjećaju.

⁴ Od mnogih istraživanja uloge humora u nastavi izdvojili bismo ono M. Matijevića (1994.) koje je proveo na velikom uzorku učitelja praktičara i studenata budućih učitelja.

Zaključak

Nastava je organiziran, ali i vrlo promjenjiv proces. U njenoj realizaciji nikada ne ispadne sve onako kako smo zamislili. U tome se i ogleda njezina kvaliteta. Nastava koja se realizira točno prema našem planu, u određenim vremenskim dimenzijama, zapravo nije uspješna nastava. Zašto? To je nastava u kojoj je glavni sudionik, kreator i realizator profesor koji je točno "izmjerio" kad koja aktivnost stupa na scenu ili kada prelazi s koje teme na neku drugu. Ukoliko u nastavu uključimo i studente, nikada ne možemo u potpunosti planirati tijek aktivnosti i njihovo trajanje. Nastava tada postaje zajednička aktivnost profesora i studenata. Ukoliko im je nešto posebno zanimljivo i korisno, plan nastavne jedinice se mijenja jer tada studentski interesi i potrebe dolaze u prvi plan.

Ipak, vodeća uloga profesora u nastavi je neupitna i profesor je taj od čijeg vođenja zavisi hoće li nastava biti zanimljiva i usklađena s interesima studenata, hoće li biti bogata doživljajima ili će sudionike ostaviti indiferentnima, hoće li na adekvatan način biti aktivno uključeni studenti te omogućena njihova kreativnost i inicijativa te hoće li na nastavi vladati ugodno i poticajno ozračje koje je rezultat zadovoljavanja studentskih potreba. Iz studentske ankete kojom se vrednuju profesori vidljivo je da postoji velik broj profesora koji u tome uspijevaju i čijom su nastavom studenti ne samo zadovoljni, nego i oduševljeni. Natpisi na zidovima nekih učionica pak govore da je još uvijek prisutna i nastava koja tome ne udovoljava i na kojoj mladi ljudi željni aktivnosti svoju kreativnost iskazuju destruktivno pisanjem po zidovima pri čemu i eksplicite naglašavaju da takvu nastavu ne žele i ne prihvaćaju. Posebno je neprihvatljivo da takvu nastavu imaju budući učitelji, nastavnici i profesori jer je u suprotnosti s onim što uče iz pedagogije, didaktike i metodike.

Sveučilišni profesori ne mogu ostati na početničkoj didaktičkoj i metodičkoj razini i oponašati nastavu svojih profesora. Oni u okviru cjeloživotnog učenja trebaju pratiti i promjene u pedagojskim znanostima i stalno osuvremenjivati svoju nastavu. Brinući o biološkim, socijalnim i samoaktualizacijskim potrebama studenata, a u isto vrijeme i o njihovim spoznajnim, doživljajnim i psihomotornim interesima, profesori pomažu studentima rasti i razvijati se kao cjelovite osobe, razvijati osjećaj vlastite vrijednosti i sposobnosti te spremnosti da, poučeni osobnim iskustvom onih koji su njih poučavali, na isti i/ili sličan način postupaju u svojim budućim razredima.

Literatura

1. Apel, H. J. (2003.) *Predavanje – uvod u akademski oblik poučavanja*, Erudita, Zagreb
2. Carter, M./Curtis, D. (1994.) *Training Teachers*, A Harvest of Theory and Practice, Redleaf Press, St.Paul
3. Frymier, A. B., & Wanzer, M. B. (1998.) *Make 'em laugh and they will learn: A Closer Look at the Relationship Between Perceptions of Instructors' Humor Orientation and Student Learning*. New York: Paper presented at the 84th Annual Meeting of the National Communication Association. ERIC Document Reproduction No. ED427377
4. Kher, N., Molstad, S., Donahue, R. (1999.) *Using humor in the college classroom to enhance teaching effectiveness in "Dread Courses"*, http://findarticles.com/p/articles/mi_m0FCR/is_3_33/ai_62839448/ (dostupno 13. rujna 2010.)
5. Kiper, H./Mischke, W. (2008.) *Uvod u opću didaktiku*, EDUCA, Zagreb
6. Kragulj, S./Somolanji, I. (2009.) *Kreativnost u nastavi budućih učitelja*, u knjizi radova "Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju", Profil, Zagreb, str.68.-77.
7. Kyriacou, C. (1995.) *Temeljna nastavna umijeća*, Metodički priručnik za uspješno poučavanje i učenje, EDUCA, Zagreb
8. Matijević, M. (1994.) *Humor u nastavi*, Pedagoška i metodička analiza, UNA-MTV, Zagreb
9. Meyer, H. (2002.) *Didaktika razredne kvake*, EDUCA, Zagreb
10. Meyer, H. (2005.) *Što je dobra nastava*, Erudita, Zagreb
11. Krnjajić, S. (2006.) *Humor u razredu*, u knjizi radova "Pretpostavke uspješne nastave", priredio: Stevan Krnjajić, Institut za pedagoška istraživanja, biblioteka Pedagoška teorija i praksa 17, Beograd, str. 203. – 228.
12. Sitna, D. (2009.) *Metody aktivního vyučování*, Portál, Prag
13. Winkler, M./Commichau, A. (2008.) *Komunikacijsko-psihološka retorika*, Kako dobro javno govoriti, izlagati i prezentirati, Erudita, Zagreb

THE QUALITY OF UNIVERSITY TEACHING

Summary: The paper provides insight in the quality of university teaching. Students seem to be dissatisfied with the teaching that takes place in classrooms and which mostly comes down to frontal lectures. Apart from analysing the current conditions in the university teaching, the authors also offer suggestions that would be interesting to students and would make them more active learners. Students' comments about teaching are found on the classroom walls and in the survey about quality of university teaching conducted among students in the academic year of 2009/2010. The wall inscriptions are considered to be a reaction to inadequate lectures and they are detected precisely in the classrooms intended for frontal teaching. The authors believe that frontal teaching is not necessarily bad, but this concept is didactically neglected. Therefore authors' suggestions are primarily directed to this form of university teaching and they are focused on three basic questions pointed out by students as essential to the quality of teaching: How to make oral presentations more

interesting? How to make students active during the lecture? and How to create a pleasant learning atmosphere?

Key words: university teaching, high-quality teaching, oral presentation, interesting, activity, atmosphere.

Author: prof. dr. sc. Ladislav Bognar
Učiteljski fakultet, Osijek
Snježana Kragulj, asistentica
Učiteljski fakultet, Osijek

Review: Život i škola, br. 24 (2/2010.) god. 56., str. 169. – 182.

Title: Kvaliteta nastave na fakultetu

Categorisation: prethodno priopćenje

Received on: 20. rujna 2010.

UDC: 378.014.3

Number of sign (with spaces) and pages: $33.252 (:1800) = 18.475 (:16) = 1,154$